

TEATED I (XLIII)

20. jaanuaril 1937.

Ilmuvad 8 korda aastas.

6. a a s t a k ä i k.

SISU: Joh. Lillmaa. Sellest soojast tundest mu südames. — *** Vana-aasta õhtul, luuletus.
— Heini. Aasta vahetusel. — Nüüd on ta lõpeks valmis.

Sellest soojast tundest mu südames.

Joh. Lillmaa.

Jõulueelne „mahe“ vihm peksab mu aknaruute, tuul kõigutab raagus kaske ja antennivarba selle küljes. Maa on nätske ja märg, nagu oleks üleile vabanenud 40-ööpäevasest veeuputusest, teed on eeskujulikult porised ja pehmed, nagu šokolaad põuetaskus pärast 10-tunnilist „töötamist“ tantsupõrandal. See mu pühade-meeleolu — jõuluks 1936.

Laupäeva õhtu. Lõpetasin ametliku koolitöö esimeseks semestriks ja 1936. aastaks, sidusin töövihud-brošüürid, — esmaspäeval on ainult väikest ja kergest kordamistööd, meeleolulisi ettekandeid jõuludest, jõulukaartide kirjutamisi ja ettevalmistamist jõulupuuks. Sest õhtul on pidu. Teisipäeval asun juba ise pärast kella 12 oma töö kallale, endaarendamise alal. Tulevad pühad. Pühadevaheaeg.

Laupäeva õhtu. Meel on pisut nukker ja kurb. Tee on porine, ei saa kihutada linna ega oma tuttavate poole. Aku on laadimisel — jõuluks. Olen nagu lõigatud kogu maailmast ja kaasinimestest. Muidugi sellistest, kes mõistaksid mind ja keda mõistaksin ise. Ja kellega tahaksin ja kellega oleks midagi juttu ajada. Sooja südamejuttu soojadest mälestustest või imekaunist unistustest. Kuid ei ole siin selliseid. Kõik on pisut materiaalsema ilmasuhtumisega. Neil on oma töö ja mis veel hullem — oma sihid, mõtted ja oma arusaamine kogu elust. Nende elu on üks peatumatu venimine mööda mudast maakamarat. Neil ei ole kõrget lendu. Nad armastavad ainult roomata ja mõtlevad, et elu ongi ainult roomamine. Kuid ma kujutlen elu pisut kolmemõõtesemana. Elus peab olema ka kõrgust. Vähemalt mõtteid, mis ei

laiutu ainult ligi kahemöötest maad, nagu turbamulla suits uduse ja vesiseltvintske ilmaga. Elus peab olema vähemalt mõtteiski püüdu üles poole, käte haarangut tulisesse päikesse. Sest maoldamine maas ei vii meid ligemale jumalusele, kelle sarnaseks saada on inimese suurim püüe, vaid maoldamine maas sarnastab meid kõige tavalisema pudulohusega, ussikesega, loomakesega. Sellepärast ma ei saa alati juttu ajada nende madala-mõtetega inimestega, vaid tahaksin vahepeal kuulda ka midagi särtsuvat, soolasemat, või kuidas seda selgemalt selgitada. Linna minna ei saa, paar ajalehte, mis käivad, on läbi sirvitud, raadio ei tööta — mu week-end on tõesti liialt kokkusurutud ja kitsapiiriline.

Siis, kui sind on unustanud kõik maapealsed mugavused ja elujaatavad ergutussõnad, kui kogu tehnika ja mehaanika suursaavutised ja ilmaimed on lakanud korraks sind teenimast, kui vanajumala ilmgi ei näi enam hoolivat su vaimseist suurigatsusist ja -unistusist, kui kogu maailm näib sind unustanud olevat ja maha jätnud, kui hakkad juba tundma, et oled tõesti üks mannetu olevuseke siin vettinud ilmakoorigekese peal, — siis viskub äkki su niiskesse ja jahedaltkülma ellu, nagu sooja saunaleili: „Teated!“

Just täna, kus ma koolist tulles tundsin ennast nii mahajäetuna, nii mannetukstehtuna ja maakülgelitsutuna, kus kogu jõulueelne erakordne pori ja „mahedaltlaskuv“ jahe vihm oleks nagu lasunud ainuüksi mu kukil, kus tundsin, et mulle ei tulegi enam jõule, sest kogu jõulurõõmu ma pean panema lastele jõulupuu ettevalmistamisse; just täna, mu raskel rõhutuse tunnil saabusid „Tea-

ted". Nad nagu teadsid, et üks endisi seminariperelasi on jäänud nukraks jõulueelse pori ja muda pärast, et tarvis on minna seda nukrameelset noormeest pisut troostima. Ja nad tulid ja troostisidki. Nad on mind õige tihtigi troostinud ja aidanud mul jälle leida ennast, kui mingi kurvameelsuse laine vallutanud mu toa, mu töö ja mu mõtted. Nad on oma soojade sõbrasõnadega ergutanud mind alati tõe ja võtnud mind nagu oma kaissu, mässinud mind oma meeldivaisse mälestustesse — peitu välisilma äkilise külmuse ja jaheduse eest! Nad on mind nii tihtigi aidanud ja olnud mulle troostiks ja seltsiliseks — mulle, üksikule kesk võraid.

Täna nad mõistsid tõesti mu tumma kutset ja tulid. Nad teavad ja mõistavad alati rohkemgi kui ma ise. Sest ma ei teadnud neid oodatagi oma nukruse lahutajaiks. Mul ei tulnud isegi sellist mõtet, sest olin kurb ja ei võinud süngest sügisilmast leida midagi, mis oleks teinud mind taas rõõmsaks. Kuid nad tulid ise läbi pori ja jaheda vihmavee, sest nad teadsid, et on vaja tulla!

Võib-olla nad tulid sel viimasel laupäeval enne jõule, kus ollakse erilises üleskeeratud meeleolus, teistelegi meie pere liikmeile hea ning oodatud sõbrana.

Aasta vahetusel.

Heini.

Kes sealt ronib nii raskesammuliselt, süngelt, küüruvajunult, nagu veerevad jõulueelsed päevad? Teiselt poolt kerib kiirelt mäele kergesammuliselt, nooruslikult rõõmsalt, majasteelikult sirgelt teine kogu. See on värske, kärmas ja muretu, kui ta ligineb sihtpunktile, millest peab algama ta teekond esimese jaanuariga. Need liikuvad kogud on vana- ja uusaasta.

Aeglaselt ronib mäele vana-aasta, peatub sammukese ning vaatab taha, mõtleb ja annab aru oma teekonnast, mida algas esimese jaanuariga nii libedasti.

Uuel aastal ju päevadki hakkavad pikenema, päike hakkab end pilve vahelt sagedamini näitama. Jah, kõik nad helitavad uhket uusaastat. Minevikule mõtleb nüüd vana-aasta, kuidas algas oma teekonda rõõmsana, lootusrikkana, uhkena

Tooma jõulurõõmu: neid mälestusi, mis ühisest koolipõlvest hinge jäänud. Ja need mälestused suudavad teha imet. Kauged elamused on kapitaliks, kuid mälestused — nagu intress sellest. Ja kui kange puudus on käes sellest vaimsest varast, siis „Teated“ toovad jälle pisut toda lunastavat intressi... Mis valgub me vaimukanaleisse, nagu hea toit seedimiselundeisse. Ning tahe ja muhe tunne on siis olla.

Kuid veelgi suurema teene tegid „Teated“ täna mulle: nad panid mu tööle. Kui varem mõtlesin juba, et tänase tusase meeoleu suudan lepitada küll ainult ühe korraliku unega, mis endast ei olegi ju paha asi, eriti pärast semestripuhkust tööd, siis tänaseid „Teateid“ sirvides hakkas mul endast häbi. Ma olen ju nii vähe teinud meie ühise ettevõtte, meie ühendaja, sidemepidaja ja vennavere kandja — „Teadete“ kasuks. On teisi nimesid palju rohkem kaastöölise peres, kuigi minugi nimi vilksatab nende sekka, õige harva.

Ja häbi hakkas mul endast. Mida olen teinud need viis aastat, et ainult mõne kirjutisekese olen suutnud valmis meisterdada? Kuhu on kadunud need tohutul tundide read, kuhu on vajunud lõpmatud pikad nädalad, kuhu jäänud vabad

ja iseteadlikuna. Kuidas möödus päikeseliselt kevad, suvi ning sünges sügis läheneva talve eel. Mis on nähtud selle aja jookul? Väga palju kurbagi, rõõmudele lisaks.

Valusalt kurvastub vana-aasta selle üle, kuidas läheneb ajajärk, mis võib nii mõnedki südamed purustada. Armastus tikub jäädavalt kaduma maailmast. Senini kahanes järjest abikaasalik armastus, mis kutsus esile hällide tühjaksjäämise. Nüüd on tulemas uus vool, mis vaevalt aitab kaasa hällide täitumisele, aga hävitab selle viimase laste- ja vanemate armastuse — eriti emaarmastuse, mis on püsiv isegi loomade juures. Väetimid perekonnas, kes ehk vajaksid rohkem hoolitsust, viskab eluratas tiirlemispiirkonnast välja — jäetakse pärandusetä. Emale, kes iga lapse puhul oma-moodi valu- ja vaeva näinud, on lapsed ühearmsad, sellepärast ei saaks ta nendega mingeid erandeid teha. Võib olla isad, kellele laps iialgi nii lähedaseks ei

pühapäevad, pühadevaheajad ja suured ning soojad suved? — Ma pole neid küll maha maganud, sest magamisest ma olen pidanud alati kõige vähem lugu, kuid kuidagi nad on siiski mööda läinud ja mitte üks mälestus ei ole neist järele jäänud. Kas siis kogu mu elu peab mööduma nii kuivalt ja käratult, et viite aastate takka on lugeda kilomeetripostidelt ainult üksikuid hõredaid ridu? — Ei! Elu ei ole antud meile maha magada! Elu on antud tegutseda ja töötada. Tegutseda ja töötada nii, et sellest jääks vähemalt ilus mälestus, mida taevariiki sissepääsemiseks väravavaht Peetrusele ette näidata. Kui pole neid ilusate mälestuste duplikaate, kuidas on siis võimalik üldse pääseda taevariiki? Kuid jälle vist kõikide õilis soov on see, elada nõnda, et sellest jääks vähemalt järele ilusate mälestuste taevariik.

Ja hakkas mul tõesti enesest häbi, et nii pika aja jooksul olen suutnud nii vähe korda saata. Ma ei mõtle siin ainult mu väheste kirjutiste arvu, vaid koos nende kasinate ridadega tulid mulle meelde kõik mu kiduralt tehtud tööd ja töökesed. Vähe on seda, nõnda pidin tunnistama. Väga vähe. Olen olnud päratu suur raiskaja. Kardetav ning paha raiskaja. Ma ei ole raisanud mitte oma

saa, mis on ka loomulik ja arusaadav, ei tunne ka sellist hingepiina. Isad saavad vaid õhutuspreemiaid lasterohkuse järgi, mis muudab kogu elu mehaaniliseks ja materiaalseks. Kunstlikuks muutub selline perekondade kasvamine. Kuhu jääb siis armastus, see päikesele sarnane eluallikas? Sellist soojust vajaksid hällid, siis võib väetike seal kasvada rõõmsalt tubliks ja õilsaks riigikodanikuks.

Kui kord on eksitud armastuse otsimises abiellumisel, peaks püüdma sõbralikult ja arusaamisega lahkuda teineteisest abielulahutuse teel vabatahtlikult, sest sobimatud iseloomud abielus oleks sama, mis ebasobivad värvid käsitöös. Aseta ta teisele kohale, annab väga ilusa ja meeldiva kooskõla. Laps ei või kasvada ja areneda normaalselt tülikas perekonnas, kus ta vanemal on lahkkelid. Peame jõudma ometi nii kaugele, et hinnataks rohkem armastust perekondades kasvavate laste pärast. Ja ega armastus pole ilmast kadunud, kuigi kord oled

maist vara, s. t. mammonat, mida heal juhul või kavala võttega võib jälle saada nii palju kui süda himustab, kuid ma olen raisanud palju väärtuslikumat ja kallimat vara, mida ükski võim ega aeg ei suuda enam mulle tagasi anda, olen raisanud oma kallist aega, oma ainukesi noorusaastaid! Neid ei asenda enam ükski vägi ega ükski võim. Neid ei saa osta raha eest ega võita tagasi pideva töö ega õppimisega. — Kahju on sellest.

Kuid ega ma neid aastakesi nii väga pahasti ka ikka raisanud olegi. Vähe-malt midagi on jäänud neist järele. Ja see midagi on just nagu taevavärava võti, millest on nii pööraselt hea meel. See midagi on kas või needsamad vähesed read, mida leian ja loen „Teadete“ eelmistest aastakäikudest. Neid ridu on mujalgi, ridu ja muidki töökesi. Ning need reakesed on mulle nagu tugikepikesteks, kui hakkas jääma vanemaks ja ei suuda enam oma vaimseid jalgu liigutada nii kiiresti kui ennemalt. Seda vanaduse mõtet ei tohi vähemalt praegu veel tulla üldse kõneste, kuid selle „Teadete“ viieaastase verstaposti juures tunnen ennastki olevat ju viis aastat vanemana. Ja nüüd, kõmpides edasi viieaastase vanakesena, on mulle troostiks

pettunud. Teda peame hindama üle kõige, nagu tegi seda meile eeskujuks kõrge kuningas, kes ei tahtnud troonil hakata ennast „külmetama“ armastusega, eelarvamusi kartes.

Meie väike kodumaa vajab väärtuslikke, elujõulisi, tugevaid ja kõlblikke kodanikke, sellepärast peaksid hällid täituma ennem tagasihoidlikuina, et jätkuks armastust laste kasvatuseks korralikeks inimesiks. Hällide täitmise sihiks olgu armastus vanemate ja laste vastu, mitte õhutuspreemiad ega kired. Vägagi palju on meie riigis kurikalduvustega inimesi. Sagedi leidub õudseid mõrvajuhtumeid ning muid kohutavaid kõlvatusi kõlbuse alal.

Ei võiks ka sundida eranditult kõiki kodanikke perekonnamuresid kandma. Igal dikteerib seda sammu ta oma tunne. Omamoodi on lasteta perekonnad ja vallalisedki suuresti kasulikud kogu ühiskonnale, andes järjest uusi vaimusünnitusi ja leiutisi. Perekonnamured ei jäta palju aega kõrgemaiks vaimuüüeteks.

mu kas või pisikesedki read. Kuid nad on ühtlasi mu ergutajaiks: sa võisid ju kirjutada varem, sul oli jõudu, püsivust ja tahet; sul oli mõtet ja küllaltki kõrget lendu, — sa pead edaspidigi veel kirjutama, ja palju rohkem ja palju suuremaist asjust kirjutama*)! Sest oled ju viis aastat vanem, viis aastat targemaks saanud ja viis aastat juurde õppinud! Ega see pole mu süüd, kui sa oled need viis aastat aina maganud, kuid aeg ei maga ja nõuab oma osa. Aeg on läinud edasi ja ajamõiste järgi oled sinagi läinud edasi. Sellepärast sulg kätte ja kirjuta! Sa oled ju nüüd tark, sa oled ju nüüd ennast kasvatanud, trenninud ja igakülselt arendanud, — nüüd näita, mis sa võid!

Halastust, mu kallid reakesed! Ütle sin ülalpool ju, et olen palju oma kallist ajast maha maganud, kuid nüüd mul on kahju sellest ja ma ei taha enam magada! Ma vajan aga alati uut elu, uusi muljeid ja elamusi, ma vajan värsket õli oma lambikesse, et mul tuli ei hakkaks vaibuma ja ei nõestaks oma suitsuga mind ennast ega teisi. Kuid olen nii eraldatud omahuvilistest inimestest ja sõpradest, kes siis tooks mulle neid lõunamaa viigipuu oksid? Kes külvaks sõbrasõnu, nagu kuldkollast nisu mu üha alanevasse vaimusalve? — Ei keegi vist muu, kui meie

*) Toimetuse sõrendus ja lisandus: Tingimata nii!

Rahvas ei või areneda ega sigineda nagu ussid mullas, keda peab hakkama hävitama, et luua normaalseid elamistingimusi. Meie peame arenema kõrgemalt ja püsivamalt, et vähendada kõlvatusi ja kuritöid. Sellega tõstaksime rahvaarvu normaalsele tasemele, saaksime vastuvõetavaiks surevuse ja sündimise koefitsiendid. Ka keskmine vanadus nihkuks kaugemale. Peaksime kõik endile kohustuseks võtma kasvatada lapsi enne sündimist ning hoida abikaasalikkude truudust juba enne abieli. Nii peaksid vanadusnormid abiellumiseks lubasaamisel tublisti nihkuma ülespoole, et võimalik oleks saada vastavat ettevalmistust abiellujail oma tähtsaks ülesandeks. Suuresti on vaja arendada enesevalitsemist, mis osutub raskeimaks maailmas.

Neid õpetussõnu lausus vanaaasta oma teekonnalõpule ronimisel. Nüüd oli

ühine sõber, seltsimees ja vennavere kandja — „Teated“! Ammutagu ta kõike värsket ja mahlakat meie pere liikmete mõtteist ja tegudest ning kandku laiali mööda maad, kus niisama laialipillatuna on meie pere liikmedki. Ja pakkugu sest värskest mahlakusest igapäevale tema pärisosa! Muidugi meie üldine pärisosa on ju ühine, kuid väikesi erinevusi on kõikjal. Olime ju kooliski nii mitmes leeris omade keskel. Kuigi ühine oli meie püüd ja tahe. Ja nüüd, uuel eluaastal toogu „Teated“ veel palju rohkem teateid oma pere harrastustest, mõtteist, igatsustest, soovidest ja muredestki. Ühiselt leiame neist uusi ideid, saame ergutust ja ammutame troosti, kui seda vaja. Me ei tohi sammelduda. Peame alati veeretama oma mõttekangast, et sinna ei lööks koi sisse. Ja kui me ise enam ei suuda seda koid tõrjuda või halvemal juhul seda koid enam mõistagi, siis laseme teha seda teistel, meie naabreil, meie muistise ühise pere liikmeil. Sest on ju parem, kui meid tuulutab me oma inimene, kui päris võõras. Oma inimene tuulutab meid meie südames ja sellest tuulutamisest tekkinud tolm ei ulatu välismaailma ette. Võõras aga otsib tihti ainult seda tolmu, ei lähe aga sugugi selle peale välja, et tuulutatavat teha puhtaks tolmust, koiliblikaist või muudsorti parasiitlikest pudulojuseist.

Mu ainus südamlilik soov on, et „Tea-

tal aega tagasi vaadata. Ka inimene peaks leidma kunagi aega vaadata tagasi minevikule, mis aitaks lähedamalt liikuda tulevikus.

Möödudes oma uhkest ja iseteadlikust järeltulijast tahtis vana-aasta veel hüüda: vii enesega kaasa armastust, enesevalitsemist ja heatahtlikkust, siis oleme püsivad ja õilsad.

Ta uhke vastutuli ei suuda seda mõista ega kuulda, sest kõik kellad löövad 12 pauku, mis summutab vana-aasta viimased sõnad. Möödumishetk on ju nii lühike. Kadu on kuulutatud vana-aastale. Isegi paukusid kuulukse. Kas tulistatakse vana-aastale ta eemale peletamiseks, nagu oleks see kõigis ebameeldivis süüdi!

Algabki uus aasta. Mis ta meile küll toob, ootab igaüks põnevusega.

ted“ kuuendasse eluaastasse astudes hoiaksid veel rohkem sidet meie kadunud ja kadumata lammastega, ning ergutaksid neid üha tööle ja tegevusele. Selleks peame rakendama igasuguseid uusi võtteid ja algatusi. Selleks jõudu ja tahet! Ka mulle endale tuletage meelde, kui olen vaikinud liialt kaua. Võib olla ma vajan just siis oma kalli kaaslaste ühtainust ergutavat sõna, et hakata endiselt sädelevalt elama ja liigutama. Kui olen aga mõnes tööhoo ja selle tõttu olen pidanud vaikima, küllap siis sellest teistelegi pajatan. Kuid enamuses ollakse

ikka siis vakka, kui midagi ei tehta. Tööhoo leidub ikka vabu silmapilke, ja otse karjuvat tarvidust, lasta osake oma mõtteist maailmagi.

Näeksin heameelega, et mu tänast sooja tunnet südames hoiaksid mu kallid kaaslasted olles kogu tulevase aasta ja edaspidigi oma suleväljatustega „Teadete“ veergudel, kuni see soe tunne kasvab juba nõnda mu hinge, et sellest enam lahti ei saagi. Ka teile kõigile soovust südameisse, töötungi kätte ja lauluhelinat keelele!

Dana-aasta õhtul.

*Ma üksinda istun ja mõtlen,
ma mõtlen nii sest, mis kord oln'd,
mis olnud, kuid millest ma ootlen:
ehk tuleb veel tagasi kord.*

*Ei tagasi iial ta tule,
see õnnis, see kuldne me aeg,
ta põlema süütas mus tule,
mis sinna ka põlema jääb.*

*See tuli lööb lõkkele täna,
sest sirvin me albumit uut:
küll armas on jällegi näha
neid tuttavaid nägusid siit!*

*Nüüd mälestus jälle nii värske...
Ma nagu veel liiguksin sääl,
näen tuttavaid nägusid järsku
ja kuulen ka tuttavat häält.*

*Sa, meie „Valge Maja“,
sa, meie kodupaik,
ei meie meelest kao sa
küll kogu eluaeg.*

*Näe! saalis nad liiguvad ringi,
muist õueski mängib neid hoos,
või aias taas istuvad pingil,
rõõm särab neil silmis ja näos.*

*Ent kuhu küll oled sa jäänud,
nii õnnis ning kuldne tõest' aeg?
Kes sind on kord leidnud ja näinud,
see alati vaimus sind näeb.*

*Las mööduvad, lendavad aastad,
las aeg aga edasi läeb,
las surm meie ridasid laastab,
kuid mälestus ikka meist jääb.*

*Ja kui meie hulgast siis viimne
ka surmale uinubki kord,
me rahvas siis ikkagi teab veel,
et Võrus kord seminar olnd.*

* * *

Nüüd on ta lõppeks valmis...

Veste-aruanne koguteose toimkonnalt ja toimetajalt.

Tekkis see mõte varsti pärast seminari sulgemist, kui Valge Maja viimased lapsed kõndisid „maailma laande laiali“, mõte — koondada ühiste kaante vahele olulisem sellest, mis tehti üheksa aasta jooksul Valges Majas, mälestused säält ning ülevaated neist, kes kuuluvad sesse perre. Ei mäletagi enam täpselt, kas oli see 1932. a. või varemgi, mil tehti vas-

tav otsus ja moodustati sellekohane toimikond. Alul oli see tükk aega siiski vaid mõte ja üleskutsedki jäid suures ulatuses vaid sõnaks. Kuid pikkamisi siiski — sõna sai lihaks ja liha omakord sõnaks, kuidas soovite. Ja mida rohkem jõudsim tegelikkusele lähemale, seda rohkem kerkis ülesandeid ja probleeme. Kuid nüüd on ta lõppeks siiski valmis, saabus meie

jõululuaale parajasti, värskes seminari-värvide-kuues ja sisultki pole olnud seni kuulda nurisemist. Saabus meie kõigi ühistööna, sest kuna ta toob andmed 100%-liselt kõigi Valge Maja perre kuulujate kohta, siis poleks see kahtlemata saanud võimalikuks, kui kõik ei oleks selles ka kaasa aidanud. Tõsi küll, kõigeiks selleks oli tarvis korduvaidki üleskutseid ja isiklikke pöördumisi, tuli uuendada tähtpäevi ning kui oli löömas juba „kaksteistkümnnes tund“, pidi võtma Käis ise sule, et pöörduda ühe või teise poole, et saada tervikuks vajalisi andmeid. Õieti nõudiski seda suuremat ajakulu just see osa, mis annab biograafilisi ülevaateid, kuna aga väljaande eespoolne sisuline osa saabus vastavate ülesannete täitjailt suurema „organiseerimisvaevata“. Kuid lõppeks jääb siiski tunne, et vaevast kui niisugusest ei ole siiski õige kõnelda, sest juba see tegevus ise, mis käis kaassas väljaande saabumisega, oli huvitav ja aitas tublisti kaasa meie pere veelgi lähemaks tundmaõppimiseks.

Kui näiteks üks ksv! 1924. a. pedag. kursustelt kirjutab, et „...olime võõrad ja selleks ka jäime, nii kui kursuste lõppedes katkes side, nii ta ka jäi“, siis nüüd on see side jälle tekkinud, on vähemalt võimalus meelde tuletada teisi piltidegi järele ning paljudegi suhtes on saanud teatavaks vahepealseid nime- ja elumuutusi jne. Ka need, kes „põliste“ seminaristidena on olnud lähemas kontaktis, on saanud ehk uut tõuget selle veelgi suuremaks tihendamiseks. Üks meie perelasist, kelle aadressigi seni ei teatud, ja kelle leidsime Läänemaa kaugemas nurgas, saades toimetajalt palve läkitada elulugu ja pilt, täitis selle palve kohe ja kirjutas lisaks: „Mul oli südamest hää meel, kui sain Teilt eile kaks kaarti korruga. (Lugu oli nii, et mõnesuguste kahtluste tõttu hangitud aadressi täpsuse kohta läkitati 2 kaarti eriaadressil). Veel rohkem rõõmu aga valmistasite mulle sellega, et ei jätnud mind kahe silma vahele. Tunnen enda kuuluvust Võru seminari perre täieõigusliku liikmena ja, kui oleksite jätnud minu V. Ö. S. ülevaate-albumist välja, oleksin väga haavunud olnud.“ Ja praegu ta ongi juba meie ühingu „täieõiguslik liige“ — S. Pärl. Kas ei ole seegi seik meile kõigile rõõmustav!

Oleks vast huvitav peatuda mõninga kaasnähte ja episoodi juures, ühenduses väljaande eeltöödega, kusjuures arusaadavalt need read ei saa võimaldada mingit põhjalikumat ülevaadet.

Nagu juba märgitud, oli aeganõudavam, kuid ühtlasi ka huvitavamaid episoodide pakkuvam just elulooliste andmete hankimine.

Oli rohkesti neid, kes saatsid peatselt vajatavad andmed, et „...istutada oma Ema (Võru seminari) kalmule elustavaid lilli mälestusalbumi kujul“; oli neid, kes oma eluloo olid pannud kirja suure täpsuse ja põhjalikkusega, nii et sellest sai tegelikult kasutada vaid osa. Kuid paljud olid tagasihoidlikud ja kirjutasiid lõppeks saadetud andmete kaasas: „Mõtlesin, et minu oma pole nii tähtis ja et selletagi saab läbi“ ja nii mitmed olid oma „eluloo raasukese“ kirjapanemisel nii tagasihoidlikud, et unustasiid märkimast näiteks sündimise aja (huvitav, eriti daamide hulgast), nii et selle hankimiseks tuli teha „veelkordseid pöördumisi.“ Tuli ette ka juhtum, kus isegi kategooriliselt keelduti andmast luba sünniaja märkimiseks. Üks kaasvõitlejaist märkis oma sünniaja järgmiselt: „Esimest päevalgust olla ma näinud külmal talvekuu hommikul XIX sajandi lõpul pärast Kristust, nagu tõendavad kirjad.“ Mitmed head sõbrad arvasid aga, et need elulood on niigi väga sarnased, nii et ei tarvitsegi seda saata — kirjuta ise üldise mustri järele, või jälle — „istusime koos, küllap tead üldjoontes isegi. Kindel on aga, et olen sündinud ja seda Võrumaal, 1907. a. 23. jaanuaril. Märkimisväärsset tähtsat teinud ei ole.“

Arusaadavalt ei ole põhjust pahan-dumiseks nendegi üle, kes oma osa saatsid „parem hilja, kui ialgi“, sest oli ju tõesti igapähele mõelda — teha muudki, kui et oma elulugusid kirjutada, sest on ju enamik alles tegutsemise palavamas ajas, mitte veel selles eas, kus tehakse üldkokkuvõtteid. Nii oli mõnelgi juhul tõsiselt kahju, kui jäi kaastöö näiteks saamata meie peres väga hinnatud inimesilt sel põhjusel, et „ridu teha ei tahtnud, kuna millekski korralikumaks pole aga aega“.

See ajanappus oligi küll kõige suurem kurjajuur. Nii mõnigi kavatses, kavatses, kuid sellal jooksis aeg oma teed ning

kavatsus sai teoks alles siis, kui saabus taas uusi üleskutseid, paaril juhul ei jäänud üle muud, kui tuli mees kinni püüda ja vajalised andmed lehtedele välja raputada. Üks koolivend kirjutas: „Ära kurjusta midagi, et niipalju hilinen. Oli lihtsalt palju tööd enne eksamit (nimet. koolivend õpib nimelt ka ülikoolis) ja meelega lükkasin kirjutamise „parematele päevadele“. Samuti teatab Soomest pr. Niinivaara: „Veli Laane, palun andeks. Olen viimased poolteist kuud veetnud Heinola seminaris (valmistun 5 päeva pärast rahvakooli õpetajaks), on armutu kiire ja täiesti võimata nüüd mingisuguseid andmeid saata“.

Isegi virga sulega kooliveli-naljamees oli tööpalavikus sunnitud vastama: „Lepi mu viivitamisega, sest kevadel sarnased asjad ei taha kuidagi minna. Kui kool lõpeb, siis katsun saada toime. Nüüd on selline rutt ajaga ja väsimus kukil mõttetöiks“. Kuid siis tuli kevad ja suvi ning paljud seletasid nüüd ajapuudust isegi laiskuseks. Näit.: „Sain Su kirja küll juba ammu, kuid vastus on viibinud soojatest kevadilmadest sisendatud laiskuse tõttu“. Mis tähendab see viimatimainitu, seda võis tundma õppida tülitajagi, kui suvepuhkuse ajal mererannas püüdis end sundida saabunud materjalide ümbertöötamisele.

Oli aga muidki põhjusi, nii näiteks täpse elukoha mitteteadmised, nagu ksv. Masikovi suhtes, kellele lõppeks politsei kirjad suure hilinemisega kätte toimetas. (Muide Masikovist on juba Enson saanud.) Mitmed aga olid veeremas, kas kohamuredest või muil põhjusil. Nii kirjutati ühe seesuguse ksv. poolt:

„Tahaksin paluda alandlikult andestust, et ei teinud varem seda saadetist. Aga, nagu näed, elan alaliselt rändurina ja pole saanud jälgida järjekindlalt „Teateid“. Teine ksv. kirjutas: „... ära järelda, et ma vast olen Võru seminari unustanud. See ei ole õige ja ei ialgi ei sünni seda ka. Oli teisi põhjusi“.

Tihti suurem „vaev“ kui elulugudega oli piltidega, sest paljudel tõesti ei olnud sobivat pilti ja uute hankimine ei sündinud nii kiiresti. Ja seejuures päevapiltnikudki ei jäänud mõnegi viibimise suhtes „patust“ puhtaks. Nii kirjutas Lilover: „Pildimees pettis mind oma tähtajaga ja mina Sind... Ent lõppeks on ta siiski siin“. Paljud peaksid vist

küll olema tänulikudki sellele aktsioonile, sest just seetõttu valmis otsus — „kohe lähen linna ja lasen pildistada“. Ja kui mõelda, et kõige selle pärast võeti ette isegi linnasõite selleks, et saada kätte pilti, siis on seegi avalduseks sellest, kui võrd tõsiselt võeti asja. Ksv. Vallner laskis end isegi esmakordselt üksi „fototada“ — Lõppeks! Ning J. Kitzberg kirjeldab oma pildilugu järgmiselt:

„Ja kui kell sai lõõnud kaksteist ja pool ja kui „armuaega“ teps enam ei olnud loota, panin oma kaela maneskid ja lipsud, nagu nõuab seda kord ja ontlik komme ja lasksin teha sellesinatse äratõmbe, mille läkitan sulle, sest lugesin hiljuti „Teateist“, et mina olen ka nendesinaste kilda arvatud, kes on juba oma pildi sulle „trükkimiseks“ saatnud“.

Aidla kirjutab aga oma pildi- ja eluloo loost järgmiselt:

„Saadan lõpuks pildi endast, mul teist praegu ei ole. Olen ikka arvanud, et teistele ei ole teda tarvis, ja ise on kõige kenam vaadata peeglisse: teed niisuguse näo, nagu tahad.“

Minu elulooga on aga, nagu ise tead, niisugune täbar lugu, et seda õieti nagu ei ole kunagi tõsiselt elanud. Suurim vägitükk oli naisevõtmine, kuid see sinusuguseid mehi ei huvita. Teine vägitükk oli poja sündimine. Ja see kolmas — Sinule kirja saatmine“.

Tolle kirjaga aga oli lugu seesugune, et see juulis saadetud kiri jõudis päralt alles 25. aug. järgmise kaaskirjaga:

„Kallis kooliveli. Nagu ma ise olen kõver ja kandiline, nii ka teod: Elasin kogu aja Nursis naise kodus. Tahtsin olla õige „mooramaamees“ ja saatsin pildi ja „eluloo“ täies usus Sinule — täis enesetunnet ja uhkust, et olen oma kohustused täitnud.“

Tulin Sooru eile õhtul. Siin leidsin posti hulgast kaks tähtsat saadetist: (varustet piltidega) A. Roobi piltide saadetise ja A. Aidla enda saadet „eluloo“ K. Laanele aadressil: K. Laane. Sooru postkast 2. Valga.

Nagu näed, pean teist aadressi natuke „parandama.“

Veelgi nalja hajameelsusest. Nii märgeb üks armas inimene oma eluloos, et õppis ülikoolis aastail 1916—1912 ja viibis kaugel kodust 1902—1896. Õige see ju on, et tagasivaates aastaarvud tagur-

pidi lähevad, nagu ajaarvamisel enne Kr., aga meil tuli siiski teotseda ajastul pärast Kristust.

Ehk veel: Kena naisõpetaja, kes jõudnud juba abielusadamasse ja kasvatav pisiperetki, teatab oma eluloos, et on sünd. juulis 1936. a.! Sääraseid „tindiplekke“ oli küllaltki, ja seepärast on andestatav, kui ka toimetaja-korrektor kogemata mõne vea läbi laskis, näit. Karlit sai loodusloõpetaja asemel ajalooõpetaja, 1. lennus on vahetatud 2 näopilti, mis korrekturepoozna segases äratõmbes näisid õiged.

Natuke tõsisemaks muutus olukord, kui trükkimine juba oli alanud ja puudus veel eluloolisi andmeid, täielikult või osaliselt umbes 50. Siis hakkas veerema Tartust kirjade laviin (kokku 200) ja et paljude aadressidki puudusid, ei antud raha aadressbüroodele, politseile, maa- ja linnavalitsustele, sõjaväeasutistele, tagavara-õpetajaile Võrus, Valgas, mitmeile eraisikuile, kelle kaudu oli lootust saada kadunud poegade jälile. Telegraaf ja telefon pidid kaasa aitama elektrivooluga. Eriti visa oli heitlus Võrus, kus paar meie perelast küll lubasid kohe vastata, kuid järjekindlalt „unustasid“ seda tegemast. Ei aidanud ka Karli „visiidid“, kuni tuli käsk: „Mine M. poole ja ära lahku enne kui pilt ja elulugu käes.“ See aitas.

Aga ka see nali juhtus, et ühele hääle sõbrale, kes juba oli vastanud, kirjutasin uue meeletuletuse ja koguni vastusega varustatud postkaardiga. Selle eksimuse avastamisel läkitasin siis kohe uue kirja, mis sisaldas päälle vabanduse ka nõuande — kasutada postkaart noomituseks asjata tülituse eest. Kuid see noomitus jäi siiski saamata, vist kaastundmusest ja hääst südamest.

Vastustest meeldetuletuskirjadega võib näha, et nüüdki paljud olid püsti hädas fotodega. Ohvrimeelselt rebiti siis välja pildid albumist või isikutunnistustest, lõigati gruppidest (niisugustest piltidest mõned osutusid tibatillukesest, nii et peab imestama, kuidas nendest said siiski päris viisakad pildid), võeti tagasi sõpradele (vast koguni peigmeestelegi) pühen-

datud pildid, ühesõnaga, otsiti läbi kõik, mis kõlvulikku, sest pildistamiseks polnud enam aega. Päris lõbusa loo jutustas A. Tolk, kes aitas oma kolleegat foto hankimisel.

„Saanud Su kaardi täna hommikul panin asjad liikuma. Pr. N-lt sain küll eluloolisi andmeid (need viskasin ise ridadesse rutuga hiljem), aga fotot polnud veel saatnud Vastseliinast kohalik n. n. „fotograaf“. Asusin siis kiiruga parandet rattale ja — Vastseliina! Teel Halla metsades tegin pääleegi eksisõite. Jõudnud alevikku õhtul, selgus et härrat pole koduski. Kaalusin jama manasin olukorra närusust. Otsustasin siis resoluutseimalt: kas või akna kaudu piltniku „ateljeesse“, aga saama peab! (Pilt valmis pidi ometi olema!). Pääsesingi piltniku ruumidesse lukustamata jäet kõrvalukse kaudu (kodapoolse nõul-jõul, tunnistaja olles). Pikema sorimiseta leidsingi foto! Nüüd olid asjad korras. Lisasin eluloo ja kl. 22.00 läks kiri posti“.

Olgu kuidas oli, aga kõik, mis vaja oli, on ka käes ja koguteoses jäädvustatud. Küll aga „lülitas välja“ toimetaja tige käsi ja sulg mõned iseendast väga huvitavad mõtte- ja tundeavaldused, mis oleksid võinud paista stiilsel ehitisel konarustena. Nagu juba eelmises „Teadete“ numbris tähendatud, ilmuvad nii mõnedki „kadunud“ read taas „Teadetes“. Selles numbris siiski ruumi ei jätku.

Kui juba üksikute elulooliste andmete ja piltidega oli mitmelgi rohkesti tegemist, siis võib arvata, et neil, kel oli ka ulatuslikumaid ülesandeid, oli tegemisi veelgi rohkem.

Üksikute lendude kohta andmete hankimisel aitasid hoolsalt kaasa H. Otsmaa, H. Pihlapuu, Ruut Laansoo, Joh. Lillmaa, A. Vallner j. t. Hinnatav on olnud samuti kaastöö R. Tabalt, M. Aleksalt, H. Margalt, L. Skomorovskalt, E. Rummilt, K. Greenbergilt, J. Vahtralt j. t. Kuid siin pole koht asuda loendama teeneid. On vaid häameel, et nüüd on ta lõppeks valmis.

Teadmiseks: Pildid saadetakse lähemal ajal tagasi neile, kes seda soovisid.